

ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

ШАПАРЄВА НАТАЛІЯ ОЛЕГІВНА

УДК: 821.133.1–3 Селін 09

**ХУДОЖНЯ КОНЦЕПЦІЯ СВІТУ
У ТРИЛОГІЇ ЛУЇ-ФЕРДІНАНА СЕЛІНА
«ІЗ ЗАМКУ В ЗАМОК», «ПІВНІЧ», «РІГОДОН»**

10.01.04 – література зарубіжних країн

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Миколаїв – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі романської філології та перекладу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, доцент
Криворучко Світлана Костянтинівна,
завідуюча кафедрою романської філології та перекладу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Аллахвердян Тамара Миколаївна,
професор кафедри перекладу
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

кандидат філологічних наук, доцент
Кушнір Ірина Богданівна,
доцент кафедри світової літератури
Львівського національного університету імені Івана Франка

Захист відбудеться 21 грудня 2015 р. о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.053.04 у Чорноморському державному університеті імені Петра Могили (54003, м. Миколаїв, вул. 68-ти Десантників, 10).

Із дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Чорноморського державного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68-ти Десантників, 10.

Автореферат розісланий

2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. О. Старшова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Постать Луї-Фердінана Селіна (1894–1961 рр.), біографічні нюанси (робота лікарем під час Другої світової війни у системі тоталітарного фашистського режиму Німеччини), його особистісна етична поведінка (недоброзичливі висловлювання щодо євреїв) вплинули на неоднозначне ставлення до нього як до людини, що відволікло увагу від його літературної спадщини. Але доречно відсторонитися від негативного ставлення до Л.-Ф. Селіна як до людини, щоб адекватно оцінити його манеру письма, яка збагатила специфічними творчими засобами літературний канон ХХ ст. Попри те, що творчість Л.-Ф. Селіна характеризують нон-конформізм, скандальність та провокативність тематичного поля, прагматичні та семантичні новації, саме ці риси демонструють гетерогенність літературних тенденцій століття, що робить цього письменника одним із найяскравіших представників французької літератури.

Саме цим обґрунтований наш інтерес до літературної спадщини Л.-Ф. Селіна, характерною ознакою якої є відмова від абсолютних цінностей, акцент на внутрішньому світі людини, демонстрація краху людства у досягненні вищих цілей шляхом технічного прогресу. Це дослідження має на меті систематизувати знання про літературні тенденції середини минулого століття, виявити його особливі риси та виокремити у ньому гідне місце для Л.-Ф. Селіна, незважаючи на суперечливий характер його морально-естетичних поглядів та неоднозначну репутацію.

Уже перший опублікований роман Л.-Ф. Селіна «Подорож на край ночі» (1932 р.) став бестселером та сколихнув європейську літературну спільноту. Визнання у літературних колах Франції не змусило письменника довго чекати, його ім'я одразу стало відомим. На нього посилались у своїх творах найавторитетніші митці тієї доби. Так, Ж.-П. Сартр присвятив Л.-Ф. Селінові свій твір «Нудота» (1938 р.). Вплив Л.-Ф. Селіна на творчість численних послідовників, які запозичували ті чи інші елементи його стилю, лише доводить його авторитетність серед своїх співвітчизників. Серед них Ж.-П. Сартр (1905–1980 рр.), Р. Кено (1903–1976 рр.), Ф. Дар (1921–2000 рр.), більш відомий за псевдонімом Сан-Антоніо, П. Модіано (1945 р.). Американський письменник Ч. Буковські присвятив цілий детективний твір «Макулатура» (1994 р.) пошукові Л.-Ф. Селіна – одного з головних героїв роману. Вплив Л.-Ф. Селіна відчувається і в інших видах мистецтва. Так, фільм «Велика краса» (реж. П. Соррентіно, 2013 р.), що отримав нагороду «Оскар» у номінації «кращий фільм іноземною мовою», розпочинається цитатою епіграфу роману «Подорож на край ночі», що метафорично репрезентує життя як подорож, вигадану історію, що залежить тільки від нашої уяви.

Сьогодні творчий доробок Л.-Ф. Селіна та його місце в історії літератури вимагають переосмислення. Постала необхідність розвінчати стереотипну асоціацію Л.-Ф. Селіна із завзятим антисемітом, розпусним вільнодумцем, що заплямував скандальними памфлетами свою репутацію, яка довгі десятиліття була перепорою в осмисленні його літературної спадщини. Л.-Ф. Селін –

видатний письменник, який сформував індивідуальну стилістику, розкрив глибини психології героя, втілює філософські ідеї екзистенціального страху, пригнічення, зобразив внутрішнє неприйняття індивідом системи війни.

Твори Л.-Ф. Селіна нерідко привертати увагу зарубіжних та вітчизняних літературознавців (А. Годар, Ф. Соллерс, М.-К. Беллоста, М. Бунан, Ф. Віту, Ф. Амон, М. Недосейкін, Л. Єремеев, Д. Наливайко, В. Кондратович). Водночас комплексне дослідження творів трилогії Л.-Ф. Селіна та виявлення художньої концепції світу не були предметом спеціального аналізу. Художня спадщина письменника й досі залишається на периферії дослідницьких інтересів і не ввійшла в повному обсязі в українське літературознавство.

Актуальність дослідження зумовлена відсутністю в українському академічному літературознавстві ґрунтовних досліджень післявоєнної трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку в замок» («D'un château l'autre») (1957 р.), «Північ» («Nord») (1960 р.), «Рігодон» («Rigodon») (1969 р.), а також необхідністю переосмислення творчості Л.-Ф. Селіна для того, щоб виокремити гідне місце його здобуткам у контексті французької літератури середини ХХ ст. Для цього слід звернути увагу, окрім розвитку літературних тенденцій, на еволюцію політичного та соціального ладу суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дисертаційне дослідження виконане згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри романської філології та перекладу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в межах реалізації науково-дослідної теми «Типологія стилів і напрямів у літературному процесі» (держ. № 0115U004050 УкрІНТЕІ). Тему дисертації затверджено на засіданні бюро Наукової ради Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 5 від 27 грудня 2012 р.).

Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні авторської концепції світу Л.-Ф. Селіна, що відображається художньо-літературними засобами у трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» та втілюється специфічними творчими прийомами письменника.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення таких **наукових завдань**:

- з'ясувати особливості наукових підходів до здобутків Л.-Ф. Селіна;
- простежити доміанти історико-літературного контексту середини ХХ ст. та виокремити в ньому місце здобуткам Л.-Ф. Селіна;
- виявити філософські ідеї автора на рівні проблематики творів;
- простежити трансформацію жанру у творах трилогії Л.-Ф. Селіна;
- виокремити специфіку хронотопу та наративні стратегії творів трилогії;
- розкрити своєрідність художніх образів, мотивів, засобів передачі емоційних станів у трилогії;
- встановити стилістичні особливості творів трилогії Л.-Ф. Селіна.

Об'єктом дослідження обрано твори післявоєнної трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» у контексті французької літератури середини ХХ ст.

Предметом дослідження є специфіка світосприйняття та художня репрезентація світу та людства Л.-Ф. Селіном у трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» у контексті модерністської естетичної системи середини ХХ ст.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс наукових методів. Порівняльно-історичний метод дозволив простежити логіку еволюції літературного процесу середини ХХ ст. та у зіставленні творів Л.-Ф. Селіна із творчістю його сучасників виявити оригінальні зв'язки та виокремити спільні тенденції у розвитку літератури середини ХХ ст. Зважаючи на тісний зв'язок творчості Л.-Ф. Селіна з його власним життям, для аналізу обрано також біографічний метод. Визначальними для методології дисертації є соціологічний метод, генетичний, герменевтичний, психологічний підходи, теорія автофікції, принципи наративної критики, теорія хронотопу, стилістичний аналіз.

Теоретико-методологічну базу дисертації складають провідні положення праць порівняльно-історичного (В. М. Жирмунський, О. М. Веселовський, О. В. Михайлов, С. Н. Бройтман, О. М. Фрейденберг, Б. А. Успенський), біографічного (Ш. О. Сен-Бев, Ф. Шлейермахер, Г. Лансон, В. М. Жирмунський), соціологічного методів (Д. І. Писарев, М. О. Добролюбов, М. М. Бахтін, В. М. Волошинов), герменевтичного підходу (М. Гайдеггер, Ф. Шлейермахер, В. Дільтей, Ш. О. Сен-Бев, Р. Інгарден), генетичного підходу (М. Шелер, М. Конрад, Л. Гольдман, Е. Гуссерль), психологічного підходу (В. фон Гумбольдт, О. О. Потебня, Г. Яус, З. Фройд), наративної критики (В. Пропп, Д. Прінс, П. Лаббок, Н. Фрідман, Ю. Лотман, Б. Успенський, Ж. Женетт), теорії автофікції (С. Дубровський, Ф. Лежен, Ф. Гаспаріні, Ж. Женетт), теорії хронотопу (М. Бахтін), стилістичного аналізу (В. Виноградов, Р. Якобсон, Р. Фаулер), а також історико-літературні й теоретичні праці, присвячені творчості Л.-Ф. Селіна (А. Годар, Ф. Соллерс, М.-К. Беллоста, М. Бунан, Ю. Крістева, Г.-Е. Камінські, Ф. Віту, Л. Токарев, Л. Андреев, В. Єрофеев, Л. Єремеев, В. Кондратович, Д. Наливайко, В. Фесенко, Т. Макарова та ін.).

Наукова новизна дисертації. У роботі осмислено художню концепцію світу у трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» у контексті модерністської естетичної системи середини ХХ ст. Переглянуто художньо-тематичну спільність Л.-Ф. Селіна зі своїми співвітчизниками. Запропоновано інтерпретацію Л.-Ф. Селіна з позиції соціально-критичного тлумачення дійсності. Застосовано термін «автофікціональний роман» для жанрової ідентифікації творів трилогії. Визначено принципи організації художнього мовлення Л.-Ф. Селіна, у якому виокремлено наративні стратегії та хронотопну специфіку творів трилогії. Почуття осмислено як основу світосприйняття письменника, переглянуто спрямованість та специфіку комічного у трилогії Л.-Ф. Селіна, здійснено стилістичний аналіз творів, завдяки якому визначені доміанти його художньої мови, що втілюються у понятті «селінівський стиль» та конструюють його художню концепцію світу. Систематизовано критичну літературу за творчістю Л.-Ф. Селіна у французькому, американському, англійському, українському та російському літературознавстві.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у впровадженні в український літературознавчий ужиток похідного від автофікції жанру «автофікціонального роману» стосовно жанрової ідентифікації творів трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон».

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані у викладанні курсу історії світової літератури ХХ століття та літератури Франції ХХ століття у вищих та середніх навчальних закладах, при написанні дипломних, магістерських та дисертаційних робіт, тематика яких пов'язана з історією французької літератури ХХ ст.

Особистий внесок здобувача. Текст дисертації, автореферат та всі опубліковані статті написані авторкою одноосібно. Цитовані романи подані у перекладі здобувача, що разом із аналізом творів є складником філологічного вивчення тексту.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися на науково-методичних семінарах та засіданнях кафедри романської філології та перекладу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, окремі аспекти викладено у виступах на міжнародних наукових конференціях: XVII міжнародні читання молодих вчених пам'яті Л. Я. Лівшиця (Харків, 2012), X Міжнародна наукова конференція «Література у літературознавчому континуумі» (Чернівці, 2012), XVIII міжнародні читання молодих вчених пам'яті Л. Я. Лівшиця (Харків, 2013), Всеукраїнська наукова конференція «Література в контексті культури» (Дніпропетровськ, 2013, 2014, 2015), Світова література на перехресті культур та цивілізацій (Євпаторія, 2013), V міжнародний науковий форум «Сучасна англістика і романістика: перший рубіж нового тисячоліття» (Харків, 2013), VIII Міжнародні Чичерінські читання «Світова література у літературознавчому дискурсі ХХІ століття» (Львів, 2013), XIX міжнародні читання молодих вчених пам'яті Л. Я. Лівшиця (Харків, 2014), XI Міжнародна поетологічна конференція «Біографія як текст» (Чернівці, 2014), Міжвузівська наукова конференція «Класика та сучасність: дискурс діалогу»: XIII Шрейдерівські читання (Дніпропетровськ, 2015), II Міжнародна наукова конференція «Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства та міжкультурної комунікації» (Івано-Франківськ, 2015), I міжнародна наукова конференція «Художні феномени в історії світової літератури: перехід мови в письменництво» (Харків, 2015).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 10 статей, із них 7 надруковано у провідних фахових виданнях ДАК МОН України, 2 статті – у зарубіжних виданнях, а також 11 тез доповідей міжнародних та Всеукраїнських конференцій.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (230 позицій), додатків. Загальний обсяг роботи становить 228 сторінок, із них 187 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі окреслено проблематику дисертаційної роботи, обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено предмет, об'єкт, мету, завдання і теоретико-методологічну базу дисертації, розкрито практичне значення роботи, її новизну, особистий внесок дисертантки, наведено дані про апробацію основних положень дисертації.

Розділ 1 «Інтерпретація творчості Л.-Ф. Селіна у літературознавчому дискурсі» складається із двох підрозділів, де проаналізовано інтерпретаційні версії творчості Л.-Ф. Селіна, починаючи з видання його першого твору 1932 р. до сучасних публікацій селінознавства, та обґрунтовано теоретико-методологічне підґрунтя дисертаційного дослідження.

У підрозділі **1.1 «Осмислення здобутків Л.-Ф. Селіна у літературознавстві»** опрацьовано спеціальну літературу за творчістю Л.-Ф. Селіна, встановлено ступінь вивченості творчого доробку письменника у французькому, англійському, американському, українському та російському літературознавстві. Відмічено, що на всіх етапах рецепції критична думка по відношенню до Л.-Ф. Селіна є емоційно маркованою. Практично не існує нейтрального ставлення до письменника: ним або захоплюються та визнають його непересічний літературний талант, або закидають аморальність та анархічність, що втілились у деградації та переродженні художньої літератури. Встановлено, що найбільший корпус критичної літератури зосереджено на вивченні художньої специфіки першого роману Л.-Ф. Селіна «Подорож на край ночі», в якому дослідники відмічають беззаперечне лінгвістичне новаторство, що «продиктоване» авторською новою філософією письма (Ж. Гюено, І. Блонд'ю, Ф. Дай, М.-К. Беллоста, Е. Островські, А. Ноубел, М. М. Недосейкін). У лексико-синтаксичних інноваціях у всіх творах Л.-Ф. Селіна літературознавці найчастіше вбачають прояв відрази, ненависті та зневаги письменника до людства (Ю. Крістева, М. Хіндас, Б. Кнапп, І. Д. Шкунаєва, А. А. Сурков, В. Єрофєєв, О. Зверев, Л. Г. Андрєєв). Також відмічається збагачення його творів стилістичними засобами та нестримною емоційністю (Ф. Віту, А. Годар, Ф. Соллерс, Ж. Коньйо, Ф. Амон, Ж. Дормессон, Д. Наливайко, Л. А. Єремєєв, Р. Тетаманджі) за рахунок збідненої інтриги. Ці художні елементи створюють непідробну «музику» оповіді (Н. Ванлен, П. Лалан, А. Шесно, В. В. Кондратович), якою так пишався сам Л.-Ф. Селін. Деякі дослідники за допомогою порівняльно-історичного методу проводили зіставний аналіз творчості Л.-Ф. Селіна із М. Прустом, Ж.-П. Сартром, А. Камю, Л. Блуа (Ж.-П. Рішар, П. Гріпарі, Ж. Коньйо).

Інтерес численних дослідників викликала біографія письменника, знання якої, безсумнівно, необхідне для вірного тлумачення його творчості. За допомогою біографічного методу дослідники вказують на рефлексію у текстах особистого досвіду письменника (Ф. Жібо, А. Годар, М. Бардеш, Д. Алліо, Л. Куаньре-Девільє, Ф. Соллерс, Д. Хеймана, П. Маккарті, І. Хексхема, П. Таращук, А. Д. Ретунських). Велика група критичних праць присвячена антисемітизму Л.-Ф. Селіна (Г.-Е. Камінські, Ф. Альмерас, М. Бунан, П. Гріпарі, Ф. Рішар, П.-А. Тагієф, М. Томас). Простежено, що прихильники

Л.-Ф. Селіна намагаються виправдати письменника та вбачають у його антисемітизмі пошук натхнення у провокації, спосіб заробити, віяння часу. У свою чергу противники засуджують моральний бік його поведінки та звинувачують у розповсюдженні зла на землі. Майже всі дослідники акцентують увагу на скандальності його особи та творчості, підкреслюють бунтівну, анархістську позицію Л.-Ф. Селіна. Деякі дослідники інтерпретують її як прояв аморальності самої натури письменника, в інших же вона викликає жаль та співчуття.

Відмічена особлива позиція радянської та американської критичної літератури, оскільки на адресу обох країн із різницею у чотири роки пролунала нищівна критика з боку письменника, який відвідав по черзі США та СРСР та розчарувався в оспіваних принципах процвітання обох держав. Американське суспільство Л.-Ф. Селін розкритикував уже у своєму першому творі «Подорож на край ночі» (1932 р.), радянський тоталітаризм – у памфлеті «Mea culpa» (1936 р.). Відповідно, образа та почуття національної гідності заважали критикам неупереджено ставитись до літературного доробку письменника. Встановлено, що після розпаду Радянського Союзу простежується відродження інтересу до творчості Л.-Ф. Селіна через відсутність ідеологічних перешкод, вільний доступ до інформації, а також через усвідомлення його внеску у розвиток французької літератури ХХ ст. Про визнання письменника свідчить заснування у 1994 р. видання «Товариство друзів Л.-Ф. Селіна» у Санкт-Петербурзі.

Встановлено, що твори післявоєнної трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» дуже мало вивчені як у вітчизняному, так і у західному літературознавстві. Немає жодної монографії або дисертації, присвяченої виключно цим творам. Нечисленні фахівці визнають за ними безперечний прояв майстерності письменника (Д. Наливайко, В. Кондратович, Р. Тетаманджі, А. Годар, Ф. Соллерс), але більшість таврує їх як творчу деградацію Л.-Ф. Селіна (Д. Г. Метью, Л. Токарев, В. Єрофєєв, О. Зверев, Л. Г. Андрєєв). У своїх дослідженнях творів трилогії науковці аналізують наративні засади (А. Лозель, А. Ноубел, В. Єрофєєв, А. Годар), стилістичну специфіку (Е. Островські, Д. Наливайко, В. Єрофєєв, А. Годар, Ф. Соллерс), репрезентацію історії та співвідношення реальності та вимислу (Р. Тетаманджі, А. Лозель, А. Годар). Поза увагою дослідників залишилось з'ясування тематично-змістового поля творів трилогії, виявлення їхньої жанрової своєрідності, простеження еволюції художніх образів. Із урахуванням досягнень попередників, зосереджено дослідницькі зусилля на уточненні специфічних рис світогляду письменника, естетики і поезики трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон».

У підрозділі 1.2 «Теоретико-методологічні засади дослідження» обґрунтовано застосування комплексу наукових методів та підходів для конструктивної реалізації поставленої мети. Порівняльно-історичний метод (В. М. Жирмунський, О. М. Веселовський, О. В. Михайлов, С. Н. Бройтман, О. М. Фрейденберг, Б. А. Успенський) дозволив простежити логіку еволюції літературного процесу середини ХХ ст. та у зіставленні творів Л.-Ф. Селіна із

творчістю його сучасників виявити оригінальні зв'язки та виокремити спільні тенденції у розвитку літератури середини ХХ ст. Соціологічний метод (Д. І. Писарев, М. О. Добролюбов, М. М. Бахтін, В. М. Волошинов) дозволив простежити зв'язок проблемно-тематичного поля творів із соціальними явищами середини ХХ ст. та співвіднести творчість Л.-Ф. Селіна із культурно-історичною реальністю письменника. За допомогою біографічного методу (Ш. О. Сен-Бев, Ф. Шлейєрмахер, Г. Лансон, В. М. Жирмунський) простежено у трилогії Л.-Ф. Селіна процес перетворення біографічного автора у «носія художньої свідомості», оскільки обставини життя письменника зумовили сюжетний простір та ідеологемний каркас творів. Паралельно герменевтичний підхід (М. Гайдеггер, Ф. Шлейєрмахер, В. Дільтей, Ш. О. Сен-Бев, Р. Інгарден), спрямований на розуміння тексту, допоміг виявити смисловий зміст творів, які він інтерпретує як словесне вираження авторської суб'єктивності. Генетичний підхід (М. Шелер, М. Конрад, Е. Гуссерль) дозволив простежити походження мистецьких пошуків Л.-Ф. Селіна, дослідити еволюцію творчості письменника, з'ясувати її детермінанти. Застосування психологічного підходу (О. О. Потебня, В. М. Волошинов, Г. Яус, З. Фройд) дозволило краще зрозуміти психологію творчості Л.-Ф. Селіна, в якій віддзеркалюється авторське уявлення про дійсність, що реалізується в образах-символах і розумінні внутрішньої форми слова. У ході простеження жанрової трансформації творів трилогії особливо плідним було застосування теорії автофікції (С. Дубровський, Ф. Лежен, Ф. Гаспаріні, Ж. Женетт), що дозволило виявити співіснування фікціональної та автобіографічної основ творів. Принципи наративної критики (Ж. Женетт, В. Пропп, П. Лаббок, Д. Прінс, Ю. Лотман, Б. Успенський) дозволили виявити провідні наративні стратегії творів Л.-Ф. Селіна, що формують певний тип нарації та відображають функціонування автора та читача у текстах. Теорія хронотопу (М. М. Бахтін) дозволила виділити домінантні часопросторові зв'язки, що обумовлюють утворення певних сюжетних мотивів. Стилістичний аналіз (В. В. Виноградов, Р. Якобсона, Р. Фаулер) співвідніс особливості мови письменника із змістовним простором творів та їхньою рецепцією.

У **Розділі 2 «Історико-літературний контекст формування творчого світогляду Л.-Ф. Селіна»** простежено історичні, політичні, соціальні, культурні, філософські чинники, що стали підґрунтям для формування специфічної поетики Л.-Ф. Селіна.

У **підрозділі 2.1. «Місце Л.-Ф. Селіна у французькій літературі ХХ століття»** простежено вплив та втілення у творчості письменника тенденцій середини ХХ ст. Модифіковане науково-технічним прогресом сприйняття світу спричинило перегляд художньо-естетичних концепцій, що знайшло своє відображення у літературі. Простежено, що соціальні події світового масштабу, як-от Перша та Друга світові війни, Велика депресія, холодна війна, винахід атомної бомби змусили людину занурюватися у власний внутрішній світ та самотужки шукати вихід із усе зростаючого стану розчарування, тривоги, безпорадності, відчаю, песимізму. У мистецькому просторі це відбилось увагою до внутрішнього світу героя, переосмисленням ролі літератури, утворенням специфічних художніх засобів, спроможних адекватно передавати реалії буття.

Так розвинулось модерністське мислення із притаманним йому загостренням уваги до психологічних станів свідомості, питань буття, антираціоналізму. Численні письменники своєю творчістю висловлюють протест проти існуючої системи цінностей.

Встановлено, що серед основних рис літератури середини ХХ ст., які відобразились у творчості Л.-Ф. Селіна, є антивоєнна спрямованість, тяжіння до документальності, автобіографізм, еволюція теми смерті як невід'ємного елемента буття, концентрація на емоційно-чуттєвій сфері життя людини, підкреслення абсурдності та трагічності існування індивіда у ворожому світі. У художньому мовленні Л.-Ф. Селіна простежуються типологічні зв'язки із М. Прустом, що реалізувалося в прийомі потоку свідомості. Антивоєнна тематика та зображення людських страждань споріднюють Л.-Ф. Селіна із А. Барбюсом, Ж. Дюамелем, М. Юрсенар, Р. М. дю Гаром, Ж. Роменом, Р. Мерлем, Ж. Жіоно, М. Кундерою, Б. Клавелем, А. Лану. Розвитком теми смерті Л.-Ф. Селін перегукується із творчістю А. Жіда, Ф. Моріака, А. Камю, А. Мальро, С. де Бовуар. На рівні пошуку сенсу буття та репрезентації абсурдності існування творчість Л.-Ф. Селіна перетинається з А. Мальро, Ф. Моріаком, А. Камю, Ж.-П. Сартром. Антиколоніальну тематику поруч із Л.-Ф. Селіном впроваджували у свою творчість А. Жід, А. Мальро, М. Дюрас, Р. Гарі, К. Ольє. Документальності у своїх творах прагнули Ж. Дюамель, А. Мальро, А. Камю, Л. Арагон, Р. Мерль. Автобіографічність як провідна риса літературного дискурсу ХХ ст. простежується, окрім Л.-Ф. Селіна, у творчості А. Жіда, Ф. Моріака, Ж. Жене, Ж.-П. Сартра, Б. Клавеля. Розмовні елементи у художню тканину твору впроваджують, як і Л.-Ф. Селін, Ж. Жене, А. Барбюс, Р. Кено. Таким чином, виявляється генетичний зв'язок творів Л.-Ф. Селіна із тенденціями доби з метою визначення творчості письменника як важливого складника історико-літературного процесу Франції середини ХХ ст.

У підрозділі 2.2 «Історико-публіцистичний пласт трилогії: розгубленість індивіда у системі» визначено доміанти соціально-критичної спрямованості творів Л.-Ф. Селіна в осмисленні нагальних проблем, породжених або розвинених ХХ-м століттям. Обґрунтовано вивчення творів «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» незалежно від попередніх творчих здобутків письменника, щоб повною мірою осмислити цінність цих творів, тому що саме вони найменше досліджені у літературознавстві. Трилогія увібрала попередній життєвий та творчий досвід письменника, оскільки ці романи є останніми творами письменника. У творах трилогії подано переосмислення автором трагічних історичних подій ХХ ст.: розчарування після Другої світової війни, відчай через неспроможність опиратися системі з її вкоренілими антигуманними цінностями. Трилогія «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» охоплює переважно історичні події періоду 1944–1945 рр., під час яких письменник перебував у вигнанні до Німеччині, а згодом до Данії. У творах частково транспоновані реальні події з життя біологічного автора, тому твори позначені особистим досвідом письменника, який знайшов втілення у поезії трилогії.

Зроблено акцент на інтерпретації авторського бачення соціально-політичного ладу, в основі якого – прагнення влади (концепція Ф. Ніцше), а в самій системі панує ненависть між її структурними елементами. Письменник переймається потенційною загрозою зникнення білої людини внаслідок домінування інших рас (негроїдної та монголоїдної) та внутрішньо зумовленої деградації самої білої людини (нездоровий спосіб життя, пияцтво, війни). Причому у випадку Л.-Ф. Селіна ця точка зору не є проявом ксенофобії, а скоріш громадянської позиції расового занепокоєння, оскільки азійським націям притаманний більший хист до самоорганізації та біологічне домінування над європеїдною расою.

Наголошено, що критично-викривальна інтенція Л.-Ф. Селіна представлена в аспекті загальної критики людської істоти як уособлення посередності, зла, лицемірства, недовірливості, жорстокості, підлості. У трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» письменник не скупиться на різкі, їдкі висловлювання на адресу людини. У творах «Із замку в замок» та «Рігодон» наполегливо висловлюється думка, що видавці паразитують на діяльності письменників, є їхніми грабіжниками, а становище письменників порівнюється з каторгою. Мотив ненависті до близьких та родичів реалізується впродовж трьох творів трилогії, оскільки герой Л.-Ф. Селіна страждає від усвідомлення того, що родичі чекають на його смерть, аби заволодіти його майном. Простежується переосмислення родинних стосунків, які втратили класичне розуміння допомоги та порядності. Прочитується думка, що ХХ ст. продемонструвало занепад інтелекту, адже розпалення Першої та Другої світових війн проявило нездатність розумного вирішення серйозних ситуацій. І сам подальший ритм життя призвів до того, що людина втратила спроможність розмірковувати, наслідком чого є деградація людського роду. У трилогії висловлюється переконання, що людина із самого народження є донощиком, бо це закладено у її природі, а єдиним її виправданням є той факт, що одного дня вона приречена на зникнення. Таким чином, конструюється індивідуальна концепція бачення світу, яка знаходить своє вираження у художньому світі трилогії.

Встановлено, що дискурсу трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» властивий крайній песимізм, що втілюється в ідейній канві творів, в яких простежується еволюція песимістичного настрою персонажа-наратора, що скаржиться на власне життя, на низький рівень свідомості суспільства, на деградацію моральних устоїв населення. Вираження авторської концепції здебільшого відбувається через художній прийом скарги, в якому проявляються тотальна невдоволеність, розчарування, загальний песимізм Л.-Ф. Селіна.

У **Розділі 3 «Художня концепція світу у трилогії Л.-Ф. Селіна „Із замку в замок”, „Північ”, „Рігодон”»** визначено художньо-стильові засоби, якими формується авторська концепція світу у трилогії Л.-Ф. Селіна.

У **підрозділі 3.1. «Принципи організації художнього мовлення»** проводиться жанрова ідентифікація творів трилогії, інтерпретація наративних стратегій та специфіки хронотопу. Визначено, що твори «Із замку в замок»,

«Північ», «Рігодон», з одного боку, за домінуючими ознаками відповідають характеристикам роману. Історія розгортається навколо емоційно-психологічної еволюції головного героя Л.-Ф. Селіна, але у творах формується повномасштабна картина всієї Європи, що підкріплюється великою кількістю другорядних героїв, які головним чином сприяють репрезентації еволюції персонажа у конкретних соціально-історичних умовах. З іншого боку, відповідно до теоретичних засад французького літературознавства, твори трилогії підпадають під категорію автофікції, що включає в себе реальні елементи у поєднанні з уявними, вигаданими. Характерною ознакою автофікції, що також простежується у творах трилогії, є збіг автора, наратора та персонажа Л.-Ф. Селіна, а головною метою такої літературної форми є намагання зацікавити читача вигаданою історією, змусити його повірити, що він зможе в ній дізнатись більше про особисте життя автора. У творах простежуються численні автобіографічні компоненти, такі як кіт Бебер, друг Л.-Ф. Селіна Ля Віга, дружина Лілі, помешкання у передмісті Парижі Медоні, перебування у Німеччині та Данії тощо. Таким чином, поєднання романних та автофікціональних рис дозволило визначити твори трилогії як автофікціональні романи.

Визначено, що інтерпретація наративної специфіки творів трилогії спрямована на виявлення домінуючих наративних інстанцій, що втілюють художню концепцію світу Л.-Ф. Селіна, авторський спосіб зображення дійсності. Наративні стратегії відповідають загальній інтенції відтворення суб'єктивного світосприйняття Л.-Ф. Селіна. У творах простежується несиметричність сюжету та фабули. Відмова від хронології проявляється в перетині трьох часових пластів, події викладено ретроспективно та антиципаційно. Композиція трилогії вибудовується як «розмова» із читачем, якого можна визначити як експліцитного, оскільки у творах він виступає текстуально зафіксованими звертаннями автора. Встановлено, що особливість трилогії Л.-Ф. Селіна полягає у тому, що читач ніби представлений як окремий герой і несе вагому сенсовірну функцію.

Застосовуючи категоріальний апарат Ж. Женетта, визначається, що оповідь Л.-Ф. Селіна представлена із внутрішньою фокалізацією, зосереджена саме на тому, що персонаж відчуває та думає. «Фокалізатором» оповіді є сам наратор, бо читач бачить усі події крізь призму позиції персонажа. Оскільки оповідь ведеться від імені героя Л.-Ф. Селіна, він є «драматизованим» наратором. Враховуючи той факт, що оповідь є власною історією наратора, його можна вважати «гомодієгетичним», адже він безпосередньо є героєм тієї історії, яку розповідає.

Доведено, що відповідно до наративної типології П. Лаббока, у переважній більшості модус презентації історії у трилогії відноситься до сцени, де події відбуваються, стрімко змінюючи одна одну. У той же час модус оповіді – драматичний. Ці критерії дають підґрунтя визначити оповідну форму як «драматизовану свідомість», яка, за П. Лаббоком, дозволяє безпосередньо зображати психологічне життя персонажа, поєднуючи в собі картинний модус зовнішнього світу із драматичним модусом показу світу внутрішніх

переживань персонажа. Л.-Ф. Селін створює образ людини на засадах концептуальних рис ліричного героя, наділяє його почуттями тривоги, страху, відчаю.

Розглядаючи специфіку хронотопу у творах трилогії та його роль у реалізації концепції світу та критичного світогляду Л.-Ф. Селіна, простежено хронотоп дороги із притаманним йому мотивом зустрічі та хронотоп потягу, в якому відмічено втілення ідеї випробовування. Встановлено, що у творах майже відсутній родинно-побутовий пласт, який компенсується глибокою репрезентацією соціально-історичної дійсності шляхом реалізації мотиву зустрічі, зокрема зустрічі персонажа із можновладцями, пацієнтами, злодіями, лікарями, божевільними, дітьми, покинутими батьками, циганами тощо. Еволюція ідеї випробовування розкрита у Л.-Ф. Селіна у внутрішньому монолозі, оскільки він не шукає зовнішньої реалізації страждань, а занурює переживання у глибини внутрішнього світу. Застосування запропонованої М. М. Бахтіним концепції рядів людського тіла, одягу, їжі, випорожнень дозволяє викрити ницість людського існування, соціальну нерівність, чванливість, жорстокість людської природи, що надає оповіді натуралістичності, правдивості зображення, експресивності. Л.-Ф. Селін протиставляє розкіш одягу та їжі заможних осіб (аристократки графині Тулф-Чеппе, фрау Фрухт, чиновників Харраса, Шульца, фон Лейдена, Франц Трауб) скрутні бідного населення, акцентує нерозумність та абсурдність марнотратства під час воєнних дій. Відзначено, що використання Л.-Ф. Селіном фізіологічних рядів, зокрема випорожнення, на нашу думку, має на меті зняти удавану чемність, вихованість, моральність простої людини. Людина постає «оголеною», не прикрашеною облудністю, яка б приховувала істинну природу.

Підрозділ **3.2 «Образна система у художньому просторі»** присвячений виокремленню специфічних рис ідіостилю Л.-Ф. Селіна, які віддзеркалюють його художню концепцію світу. Визначається, що емоції та почуття є основою поезики трилогії, яким підкорене функціонування художньої образності. Образи героїв не зазнають екстенсивного розвитку, проте дуже вагомим є психологічний складник, оскільки домінує емоційно-настрове начало. Характерною рисою творів трилогії є примат настрою над дією. Еволюція художніх образів у трилогії простежується на тлі воєнних подій Другої світової війни, що зумовлює їхню специфіку. Екзистенційний песимізм Л.-Ф. Селіна проявляється у приреченості індивіда на самотність, а почуття безнадійності змушує замислитись над існуванням сенсу буття. Простежується ідея Л.-Ф. Селіна, що в основі людських стосунків криється ненависть, чим пояснюються безглузді вчинки людей, спрямовані на взаємоприниження. Провідним засобом передачі почуттів та умонастрою наратора є прийом скарги, що першочергово апелює до співчуття читача, в якого він шукає психологічного відгуку.

Встановлено, що важливе місце у портретних описах героїв трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» Л.-Ф. Селін відводить епітетам, в яких розкриває своєрідність кольорів, зокрема відтінків обличчя. Причому у переважній більшості випадків зустрічаються не «позитивні» епітети, що

підкреслюють красу та здоров'я, а навпаки ті, що зображують потворність або хворобливість. Бліді обличчя робочих будівельного майданчику у «Півночі» відображають втому від безупинної праці. Обвислі губи, впалі щоки, мертвецька блідість та схудлість, що помічає наратор у своїй зовнішності, свідчать про фізичну і духовну виснаженість через численні випробовування та нужденність. У портретах жінок проявляються естетико-філософські погляди автора та розвінчується міф про сучасну «модельну» красу, яка втратила істинні цінності. У трилогії представлено узагальнений портрет розчарованого суспільства, на якому позначились безглузді смерті численних невинних людей.

У дисертації доведено, що ідіостилю Л.-Ф. Селіна притаманне впровадження аудіовізуальних елементів, які апелюють до органів відчуттів читача як до безпосередніх реципієнтів та наближують його до категорії слухача та глядача. Аудіальний компонент здебільшого застосовується з метою адекватного зображення військової атмосфери. Л.-Ф. Селін саркастично карикатуризує рутинне життя, сповнене повсякчасними вибухами, гуркотіннями, небезпекою, що вже увійшло у звичку і сигналізує про буденний розпорядок та стабільність. У творах трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» підтримується загальний підвищений тон, де все кричить, стогне, репетує. Звуковий супровід створює ефект безпосередньої присутності читача у зображуваних сценах, він ніби занурюється в оточуючі події і чує всі грохоти та крики навколо себе. Тексти Л.-Ф. Селіна звучать також завдяки вживанню ономотопей, основна функція яких полягає у відображенні реальності світу, створенні відповідної атмосфери.

Відзначено, що психологізм у творах Л.-Ф. Селіна «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» досягається також вживанням колористичних епітетів, які передають жахіття воєнних подій, тривожний стан, в якому знаходилось суспільство через непевність у майбутньому. У «Рігодоні» спалене бомбардуваннями місто Ганновер зображується рожевим та зеленим танцюючим полум'ям. Вибухи бомб асоціюються у наратора із червоно-блакитно-зеленими квітами та порівнюються із виставою, яку більше ніде не побачити. Добираючи кольоротииви, автор головну увагу приділяє ознакам, що підкреслюють потворність, хворобливість, стомленість людини. Аудіовізуальні описи у трилогії Л.-Ф. Селіна покликані відтворити хаос буття, підкреслити занепад суспільства, абсурдність, що охопила практично всі сфери людського існування.

У підпункті 3.2.4 «Засоби комічного у трилогії» визначено особливості, якими досягається комічний ефект, завдяки чому перетинаються дидактична та розважальна стратегії творів трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон». Серед засобів комічного виокремлено лексичні деформації, самоіронію, саркастичні елементи, чорний гумор, гіперболізацію, абсурдність. Встановлено, що сміх Л.-Ф. Селіна насамперед втілюється у сарказмі, за допомогою якого автор намагається висміяти як саму систему, так і себе самого з метою унаочнення невідповідності існуючої системи особистим очікуванням автора. Шляхом самоіронії Л.-Ф. Селін підкреслює матеріальну орієнтованість буття, занепад вищих цінностей. Самоіронія у поєднанні зі скарженнями

створює загальний песимістичний, зневірений настрій, спрямований на емоційний відгук читача. Лексичні деформації втілюються у каламбурах, через використання яких автор глузує з конкретних осіб та явищ. Наприклад, Л.-Ф. Селін спотворює прізвище Е. Тріоле, що французькою виглядає як «Triolet», на «Triolette», в якому вбачається семантична схожість із «toilette» («туалет»).

Відзначено, що окремою категорією злого сміху Л.-Ф. Селіна у трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» є відображення абсурдності розкоші на тлі всеохоплюючої війни та знедоленості бідного населення. Роздратування викликає й загальна абсурдність існуючих умов життя, спрямованих проти самих же людей, а не на їхню користь. Шляхом гіперболізації Л.-Ф. Селін створює образи, які покликані здійняти на сміх надмірні форми марнотратства, необґрунтованої розкоші, наприклад велич помешкань та вбрання поліцейського Раумніца, фрау Фрухт, Одетти Кларісси, що живуть у шикарних апартаментах, харчуються делікатесами та носять вишуканні вбрання в умовах всеохоплюючої нужденності та позбавлень. Чорний гумор, що межує із цинізмом, здебільшого виражає людську безглуздість і допомагає замислити адекватне покарання людям за усе лихо, що вони розповсюджують на землі. Наприклад, у творі «Із замку в замок» Л.-Ф. Селін, спираючись на свої компетенції лікаря, надає поради щодо найбільш дієвого способу самогубства. А смерть більше не мислиться як трагічне, унікальне явище, тому що мерці перетворились на невід'ємний елемент пейзажу, до якого всі звикли. Ці їдкі та іноді цинічні висловлювання звучать вельми гармонійно у контексті загальної озлобленості та агресивного настрою творів Л.-Ф. Селіна. Провідною рисою стилю Л.-Ф. Селіна є серйозність його комізму, який, з одного боку, є розважальним елементом, спрямованим на розслаблення у напруженій обстановці, а з іншого, сміх Л.-Ф. Селіна агресивний та завжди несе в собі розвінчання зла, викриття негативних рис суспільства.

Трилогія Л.-Ф. Селіна «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» якнайглибше відтворює складну, здебільшого трагічну реальність ХХ століття. Естетичний пошук письменника гармонійно вписується у літературний процес Франції, утворивши генетичні зв'язки зі своїми попередниками та сформувавши художній світ, елементи якого запозичували численні послідовники. Цей факт підтверджує значущість його творчого доробку та вплив на увесь подальший розвиток літератури, адже він відкрив фактично новий творчий метод, який дослідники Л.-Ф. Селіна охрестили «селінівським стилем», а галузь його дослідження у Франції отримала назву «селінознавство».

У **висновках** викладені результати проведеного дослідження.

З'ясовано особливості підходів до інтерпретації творчих здобутків Л.-Ф. Селіна у французькому, англійському, американському, українському та російському літературознавстві. Встановлено, що найбільший корпус критичної літератури зосереджений на вивченні художньої специфіки першого роману Л.-Ф. Селіна «Подорож на край ночі», дослідженні життєвого шляху письменника засобами біографічного методу, за допомогою якого дослідники вказують на рефлексію у текстах особистого досвіду письменника. Особливо

поширеним є питання антисемітизму Л.-Ф. Селіна, його політичних поглядів. Проте, надмірна увага до біографії письменника відволікла від його художньої спадщини. Твори трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» недостатньо вивчені як у вітчизняному, так і у західному літературознавстві. Поза увагою дослідників залишилось з'ясування тематично-змістового поля творів трилогії, виявлення їхньої жанрової своєрідності, простеження еволюції художніх образів, виявлення специфічних рис світогляду.

Простежено історико-літературний контекст середини ХХ ст. та виокремлено в ньому місце здобуткам Л.-Ф. Селіна. Складні суспільно-політичні явища ХХ ст. спричинили перегляд художньо-естетичних концепцій, що відбилось у розвитку модерністського мислення, риси якого втілились у творчості Л.-Ф. Селіна. Це головним чином концентрація на емоційно-чуттєвій сфері життя людини, підкреслення абсурдності та трагічності існування індивіда у ворожому світі, занурення емоцій героїв у глибини свідомості через зневіру у спроможність суспільства зрозуміти їх. Л.-Ф. Селін, поруч із численними сучасниками, своєю творчістю виражає протест проти існуючої системи цінностей, антивоєнність, замислюється над адекватністю форми буття людини ХХ ст., що рефлексується в ідеї абсурду.

Виявлено філософські ідеї автора на рівні проблематики творів «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон». У трилогії Л.-Ф. Селіна переосмислено історичні, політичні та соціальні події ХХ ст., унаслідок чого утворюється міцний історико-публіцистичний пласт, а в самих творах простежуються риси документу доби. Визначною специфікою наративу трилогії є його критична спрямованість, орієнтована на викриття зрушення цінностей, соціальної несправедливості, лицемірства, через що створюється песимістичний настрій і відчуття кінця доби. Тема війни отримує агероїчне зображення, висвітлюються її деструктивні наслідки, підкреслюється абсурдність людської екзистенції.

Простежено трансформацію жанру у творах трилогії Л.-Ф. Селіна, у результаті чого твори визначено як «автофікціональні романи» через поєднання рис роману (зосередження на внутрішньому світі персонажа, відсутність гострого сюжетного вузла, вибудовування масштабної картини Європи часів Другої світової війни) та автофікції (поєднання уявних та реальних біографічних елементів, збіг автора, наратора та персонажа, нехтування документальною історичністю та хронологічною витриманістю).

Виявлено специфіку хронотопу та наративні стратегії творів трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон». У творах простежено хронотоп дороги із притаманним йому мотивом зустрічі, та хронотоп потягу, в якому відмічено втілення ідеї випробовування, яка у трилогії розкрита у внутрішньому монолозі. Мислення героя формується під впливом вигнання та поневірянь Німеччиною та Данією. Герой тяжко страждає, відчуває жорстокість та несправедливість буття, що створює песимістичний настрій у творах.

Встановлено, що наративні стратегії відповідають загальній інтенції відтворення суб'єктивного світогляду наратора. Внутрішню фокалізацію та вибір типу драматизованого гомодієгетичного наратора простежено у зосередженні на внутрішньому світі персонажа, крізь призму та від імені якого

подано оповідь. Встановлено, що оповідь являє собою діалог наратора із читачем, який у творах Л.-Ф. Селіна представлений як окремий текстуально зафіксований герой і відіграє важливу сенсотвірну роль. Зафіксовано, що нарративні стратегії творів трилогії спрямовані на зображення психологічних глибин та внутрішніх переживань персонажа.

Розкрито своєрідність художніх образів, мотивів, засобів передачі емоційних станів у трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон». У художніх образах простежено відбиття критичних явищ, що охопили Європу середини ХХ ст., які відображають трагізм особистого життя письменника. За допомогою художніх прийомів скарги, агресивності тону наратора, звернення до читача, потоку свідомості Л.-Ф. Селін піддає висміюванню людські вади, соціальну нерівність. Встановлено переважання емоцій та почуттів, а також аудіальних та візуальних образів, які покликані відтворити жахіття війни, хаос буття, занепад суспільства. Наближуючи читача до категорії глядача та слухача, вони створюють ефект присутності та надають оповіді достовірність.

Виокремлено стилістичні нюанси творів трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон». Встановлено, що творами трилогії Л.-Ф. Селіна притаманний комічний ефект, що досягається грою лексичних форм, саркастичними та іронічними елементами, прийомами чорного гумору, гіперболізацією. Відмічено, що провідна риса комізму у творах Л.-Ф. Селіна є його серйозність, а критична спрямованість комічних прийомів відповідає загальному критицизму як основі творчого методу письменника. Доведено, що експресивність творів Л.-Ф. Селіна здебільшого досягається лексичними та синтаксичними засобами: використанням розірваних синтаксичних конструкцій, авторських афоризмів, надмірним вживанням трьох крапок та знаків оклику, запровадженням у літературну мову розмовних елементів, у чому проявляється пошук автором новітніх художніх засобів, спроможних передати абсурдність буття та відтворити художній світ, максимально наближений до реального.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях:

1. Шапарєва Н. О. Мотив чутливості у романі Луї-Фердінана Селіна «Із замку інший» / Н. О. Шапарєва // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: Серія Літературознавство. – Харків, 2012. – Випуск 2 (70). – Частина І. – С. 133–139.

2. Шапарєва Н. О. Роль портрета в розкритті кризи особистості в романі Луї-Фердінана Селіна «Північ» / Н. О. Шапарєва // Питання літературознавства : науковий збірник. – Чернівці : Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, 2013. – Вип. 87. – С. 77–87.

3. Шапарєва Н. О. Візуально-аудитивні образи у романі Луї-Фердінана Селіна «Рігодон» / Н. О. Шапарєва // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди: Серія Літературознавство. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2013. – Випуск 2 (74). – Частина 2. – С. 134–139.

4. Шапарева Н. О. Особливості наративу в романі Л.-Ф. Селіна «Рігодон» / Н. О. Шапарева // Література в контексті культури : Зб. наук. праць. – Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – Вип. 23 (2). – С. 140–145.

5. Шапарева Н. О. Засоби комічного у романі Л.-Ф. Селіна «Із замку інший» / Н. О. Шапарева // Світова література на перехресті культур і цивілізацій. Збірник наукових праць. – Сімферополь : Кримський Архів, 2013. – Вип. 7. – Ч. I. – С. 239–247.

6. Шапарева Н. О. Портреты как психоэмоциональная составляющая в романе Луи-Фердинана Селина «Север» / Н. О. Шапарева // Наука и искусство: вопросы филологии, искусствоведения и культурологи: материалы международной заочной научно-практической конференции.– Новосибирск : Изд.«СибАК», 2013. – Часть 2. – С. 158–165.

7. Шапарева Н. О. Творчість Л.-Ф. Селіна в контексті ідейних пошуків французької літератури середини ХХ століття / Н. О. Шапарева // Іноземна філологія. Український науковий збірник. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. – Вип. 126. – Ч. 2. – С. 200–206.

8. Шапарева Н. О. Матеріально-тілесні ряди трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку інший», «Північ», «Рігодон» / Н. О. Шапарева // Література в контексті культур : Зб. наук. праць. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – Вип. 24 (2). – С. 147–153.

9. Shaparieva N. Narrative categories in L.-F. Celine's trilogy "Castle to castle", "North", "Rigodon" / N. Shaparieva // Intellectual Archive. – Toronto, Canada : Shiny World Corp., March 2015. – P. 19–23.

Додаткові публікації

1. Шапарева Н. О. Вітчизняна критика: Л.-Ф. Селін та «селінівський» метод / Н. О. Шапарева // Сімнадцяті міжнародні читання молодих вчених пам'яті Л. Я. Лівшиця. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2012. – С. 120–121.

2. Шапарева Н. О. Відбиття повоєнної кризи у романі Л.-Ф. Селіна «Північ» / Н. О. Шапарева // X Міжнародна наукова конференції «Література у літературознавчому континуумі». – Чернівці : Siedlce, 2012. – С. 114–115.

3. Шапарева Н. О. «Музичність» Луї-Фердинана Селіна в інтерпретації французького літературознавства / Н. О. Шапарева // Вісімнадцяті міжнародні читання молодих вчених пам'яті Л. Я. Лівшиця. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2013. – С. 156.

4. Шапарева Н. О. Особливості наративу в романі Л.-Ф. Селіна «Рігодон» / Н. О. Шапарева // Література в контексті культури. Всеукраїнська наукова конференція: Матеріали. – Дніпропетровськ : «Литограф», 2013. – С. 42–43.

5. Шапарева Н. О. Спільність творчих засад Л.-Ф. Селіна та А. Барбюса / Н. О. Шапарева // П'ятий міжнародний науковий форум. Сучасна англїстика і романїстика: перший рубіж нового тисячоліття. Тези доповідей / За ред. В. О. Самохіної. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 210–211.

6. Шапарева Н. О. Рецепція песимістичного настрою Л.-Ф. Селіна у контексті кризових явищ французької літератури першої половини ХХ століття

/ Н. О. Шапарева // Дев'ятнадцяті міжнародні читання молодих вчених пам'яті Л. Я. Лівшиця. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – С. 123.

7. Шапарева Н. О. Риси раблезіанського хронотопу у трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку інший», «Північ», «Рігодон» / Н. О. Шапарева // Всеукраїнська наукова конференція «Література в контексті культури». – Дніпропетровськ : Адверта, 2014. – С. 28.

8. Шапарева Н. О. Жанрова специфіка трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку інший», «Північ», «Рігодон» / Н. О. Шапарева // Матеріали XI міжнародної поетологічної конференції «Біографія як текст». – Чернівці : ЧНУ імені Ю. Федьковича, 2014. – С. 106–107.

9. Шапарева Н. О. Субстанціональний конфлікт письменники / видавці у творчості Л.-Ф. Селіна / Н. О. Шапарева // Класика та сучасність: дискурс діалогу. Міжвузівська наукова конференція (XIII Шрейдерівські читання). – Дніпропетровськ : Тріменс ЛТД, 2015. – С. 45.

10. Шапарева Н. О. Критична версія людини як феномену у трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» / Н. О. Шапарева // Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства та міжкультурної комунікації: матеріали II міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2015. – С. 288–291.

11. Shaparieva N. Criticisme comme fondement du style célinien / N. Shaparieva // Художні феномени в історії світової літератури: перехід мови в письменництво: Матеріали першої міжнародної наукової конференції. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 104–105.

12. Шапарева Н. О. Ономастичні засоби маніфестації психологізму у творах Л.-Ф. Селіна / Н. О. Шапарева // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Література в контексті культури». – Дніпропетровськ : Адверта, 2015. – С. 32.

АНОТАЦІЯ

Шапарева Н. О. Художня концепція світу у трилогії Л.-Ф. Селіна «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон». – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.04 – література зарубіжних країн. – Чорноморський державний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2015.

У дисертації зроблено спробу переосмислення творчої спадщини Л.-Ф. Селіна (1894–1961) та обґрунтування її цінності. У роботі вперше в українському літературознавстві виявлено художню концепцію світу у трилогії «Із замку в замок», «Північ», «Рігодон» у контексті модерністської естетичної системи середини ХХ ст. Встановлено критичну спрямованість творчості Л.-Ф. Селіна, що має на меті викриття зрушення цінностей та вад сучасного суспільства. Застосовано термін «автофікціональний роман» для жанрової ідентифікації творів трилогії. Виокремлено «хронотоп дороги» та «хронотоп потягу» із притаманними мотивом зустрічі та ідеєю страждань, що створюють песимістичний настрій у творах трилогії та відображають світовідчуття Л.-Ф. Селіна. У творах трилогії виявлено нарративні стратегії, які спрямовані на

зображення психологічних глибин та внутрішніх переживань персонажа. Почуття та емоції визначено як основу світосприйняття письменника, переглянуто спрямованість та специфіку комічного, здійснено стилістичний аналіз, завдяки якому визначені домінанти художньої мови Л.-Ф. Селіна, що втілюються у понятті «селінівський стиль» та конструюють його художню концепцію світу.

Ключові слова: Л.-Ф. Селін, модернізм, автофікціональний роман, критицизм, почуття, світовідчуття, «селінівський стиль».

SUMMARY

Shaparieva N. O. The artistic world conception in L.-F. Celine's trilogy "Castle to castle", "North", "Rigodon". – Manuscript.

Thesis for Candidate of Sciences Degree in Philology: speciality 10.01.04 – Literature of Foreign Countries. – Petro Mohyla Black Sea State University. – Mykolaiv, 2015.

The thesis is an attempt to reinterpret the heritage of the French writer L.-F. Celine (1894–1961) as well as to evaluate aesthetic values of his prose and to define conception of his artistic world in the trilogy *Castle to castle*, *North*, and *Rigodon*. The dissertation is the first research of L.-F. Celine's post-war novels in the contemporary Ukrainian literary critical studies. The trilogy is analyzed within the context of modernist aesthetic system of the middle of the 20th century. The modernist features embodied in the L.-F. Celine's work are concentration on emotional and sensory aspects of human life, stressing absurdity and tragedy of human existence in hostile environment, immersion of characters' emotions inside themselves due to disbelief in the possibility of being understood by the society. L.-F. Celine's art expresses his protest against the existing value system. The anti-war orientation of the trilogy reflects the transformation of forms of human existence in the 20th century. L.-F. Celine novels are considered in their critical aspects. The author's artistic conception is revealed through the new understanding of literature's part in the world and search of new literary means which are able to reflect the absurdity.

The term of "autofictional novels" was introduced by the author of the dissertation in order to define the genre of the trilogy. L.-F. Celine's prose combines both novel features (concentration on the hero's inner world, absence of sharp plot knot, building a large-scale picture of Europe in times of the Second World War) and autofictional features (combination of imaginary and real biographic elements, author, narrator and character coincidence, neglect of document historicity and chronological consistency). The choice of narrative strategies corresponds to the general author's intention to reconstitute the narrator's subjective world-view and emotions since the events of the trilogy are presented through the prism of narrator's consciousness. The chronotope specificity is interpreted in connection with L.-F. Celine's world conception and critical world-view. The distinguished "road chronotope" and "train chronotope" with inherent motive of meeting and idea of trial create the effect of exact representation of social and historical reality. L.-F. Celine criticizes the degenerative society. His works are permeated with the pessimism and sense of the epoch end. As the result the motive of death becomes dominating. The

application of M. Bakhtine's theory of human body, clothes, food, and excrement allows revealing social inequality, human cruelty and meanness. To stress the absurdity of his artistic world the French writer uses a specific type of narration which includes naturalism, truthfulness, and expressiveness.

Emotions and feelings are defined as basis of the trilogy imagery. Its evolution is mainly conditioned by the tragic events of the Second World War. The narrator's indignation is caused by social moral degradation, avidity of almighty state rulers, who put money at the top of value system. The principal means of expressing feelings and state of mind is "method of complaint" which provokes the reader's sympathy and psychological response. By using the comic elements L.-F. Celine debunks the defect of the modern society as a whole and of particular individuals. The main feature of L.-F. Celine's laughter is its seriousness because the writer entertains and poses serious problems at the same time.

Key words: L.-F. Celine, modernism, autofictional novels, criticism, feeling, world-view, "Celine style".

АННОТАЦИЯ

Шапарева Н. О. Художественная концепция мира в трилогии Л.-Ф. Селина «Из замка в замок», «Север», «Ригодон». – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04 – литература зарубежных стран. – Черноморский государственный университет имени Петра Могилы. – Николаев, 2015.

В диссертации осуществлена попытка переосмысления творческого наследия Л.-Ф. Селина (1894–1961) и обоснования его ценности. В работе впервые в украинском литературоведении выявлена художественная концепция мира в трилогии «Из замка в замок», «Север», «Ригодон» в контексте модернистской эстетической системы середины XX в. Установлена критическая направленность творчества Л.-Ф. Селина, целью которой является обличение сдвига ценностей и изъянов современного общества. Применён термин «автофикциональный роман» для жанровой идентификации произведений трилогии. Выделены «хронотоп дороги» и «хронотоп поезда» с присущими мотивом встречи и идеей страданий, которые создают пессимистическое настроение в произведениях трилогии и отображают мироощущение Л.-Ф. Селина. Выделены нарративные стратегии, направленные на изображение психологических глубин и внутренних переживаний персонажа. Чувства и эмоции определены как основа мировосприятия писателя, пересмотрена направленность и специфика комического, осуществлён стилистический анализ, благодаря которому определены доминанты художественного языка Л.-Ф. Селина, которые воплощаются в «селиновском» стиле и формируют его художественную концепцию мира.

Ключевые слова: Л.-Ф. Селин, модернизм, автофикциональный роман, критицизм, чувства, мироощущение, «селиновский стиль».

Підписано до друку 26.10.2015 р.
Формат 60x90/16. Папір друк. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам.88

Центр поліграфії «Скан +» ФОП Ковальчук Н. П.
Україна, м. Харків, пр. Московський 10/12